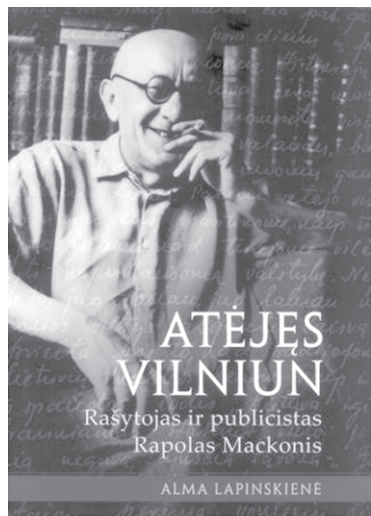

GYVIEJI ARCHYVAI

Atėjęs Vilniun: rašytojas ir publicistas Rapolas Mackonis

Lapkričio 5 d. (ketvirtadienį) 17 val. Varėnos viešojoje bibliotekoje – literatūrologės dr. Almos Lapinskienės knygos „Atėjęs Vilniun: rašytojas ir publicistas Rapolas Mackonis“ pristatymas, dalyvaus knygos autorė Alma Lapinskienė, literatūrologas prof. Petras Bražėnas, atsiminimais apie rašytoją dalinsis muzikologė Jūratė Burkaitė, rašytojo kūrybos ištraukas skaitys aktorius Jurgis Damaševičius

Rapolas Mackonis – prozininkas, rašytojas, publicistas. Gimė 1900 m. lapkričio 16 d. mūsų rajone, Paažuolės kaime. Baigęs Vilniuje Vytauto Didžiojo gimnaziją, 1924 m. įstojo į Stepono Batoro universitetą. Nuo 1926

m. dirbo Vilniaus lietuvių laikraščių redakcijose. Buvo Lietuvos rašytojų draugijos narys. 1939 m. Lietuvos kariuomenei įžengiant į Vilnių, Rapolas Mackonis išleido „Vilniaus balso“ pirmąjį numerį. 1943–1945 m. kalėjo Štuthofio koncentracijos stovykloje. Išėjęs pasilikio Lenkijoje. 1956 m. grįžo į Vilnių. Dirbo Dailės muziejuje, daug rašė, ypač atsiminimų. R. Mackonis yra parašęs apsakų apie Vilniaus krašto valstiečių ir inteligentų gyvenimą („Pilkieji didvyriai“ 2 d. 1929–1930 m., „Čia mūsų žemė“ 1935 m., „Kapinės“ 1936 m., „Sunkus kelias“ 1937 m.), apybraižų apie Basanavičių, T. Narbutą, atsiminimų. 1994 m. „Unito“ leidykla išleido dvi R. Mackonio knygas „Iš ka-

vinės į kavinę“ ir „Dvylika vilniečių kunigų“, o 1999 m. – „Senoji vilniečių karta“. Mirė 1982 m. sausio 9 d. Vilniuje.

„Mintis parašyti knygą apie Rapolą Mackonį gimė dirbant prie monografijos apie tarpukario Vilniaus lietuvių literatūrą. Gilindamasi į tą laikotarpį, pamaciau, kiek daug okupuoto Vilniaus lietuvių literatūriniam gyvenimui yra padaręs šis mūsų kultūros žmogus, kiek įdėjęs energijos ir darbo, spaudoje gindamas elementarias lietuvių teises. Žavėjo jo beatodairiška Tėvynės meilė, begalinis darbštumas ir tuo pat metu liūdnei stabino faktas, kas tokio masto kultūros žmonės yra nepelnytai primiršti ar net visai užmiršami“, – kalba Alma Lapinskienė.

Vita ŽIBĖNIENĖ
Varėnos rajono savivaldybės
viešosios bibliotekos renginių
organizatorė

Skaitė tarmiškai

Spalio 21 d. Vilniuje, Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių bibliotekoje, vyko finalinis konkursas „Skaitau tarmiškai“

Mokytoja M. Gervelienė su savo mokinėmis

Iš visos Lietuvos buvo atrinkta 11 skaitovų. Džiaugiamės, kad į finalinį konkursą pateko net 3 mūsų Liškiavos mokyklos mokinės – G. Barišauskaitė (8 kl.), I. Basevičiūtė (9 kl.), Z. Malaškevičiūtė (9 kl.) – kurioms pasirengti padėjo lietuvių kalbos mokytoja

Marijona Gervelienė.

Komisija iš aktyviausių dalyvių išrinko penkis laureatus, kurie vyko į Lietuvos radijo ir televizijos Radijo garso studiją įrašyti skaitytus kūrinius į CD laikmeną. Labai malonu, kad viena iš nugalėtojų yra ir Živilė Malaškevičiūtė, kuri skaitė tar-

minį tekstą „Priešgina moteriškė“. Konkurso dalyviams, laureatams ir mokytojams buvo įteikti diplomai, atminimo dovanėlės ir knygos.

Iveta BASEVIČIŪTĖ
Liškiavos mokyklos-
daugiafunkcio centro
9 klasės mokinė

Varėna tarpukario Lietuvos nacionalinėje spaudoje

Apie miesto ar miestelio gyvenimą nemažai pasako ir tai, kiek dažnai jis minimas ir to meto spaudoje ir ar apskritai patenka į jos akiratį. Nors apie Varėną parašytos bent 2-3 knygos, tačiau plačiau iki šiol neanalizuota, kaip Varėna buvo pateikiama visai Lietuvai tarpukariu nacionalinėje spaudoje...

Kodėl trūko pažangos..?

Tarpukario spaudoje neretai Dzūkija ir jos gyvenvietės minimos kaip gerokai varginėsnės ir pamištos, lyginant su likusia Lietuvos dalimi. Štai 1923 m. rugpjūčio 3 d. „Lietuvos žinių“ numeryje rašant apie Dzūkiją, minima, kad tai – „mažiausiai žinomas Lietuvos kampelis <...> iš čia mažiausiai ką ir spaudoj pastebime ir šiaip išgirstame. Tai yra taip, kaip ir užmirštas Lietuvos kampelis“. Toliau publikacijoje rašoma, kad Dzūkija garsi savo istorija, dorais ir narsiais žmonėmis, tačiau „kas likę – tai tik nuo seniau. Taip – sakau – kaip ir apmiręs kraštas. Kaip Dzūkija senovė buvo garsinga, kaip ją visur minėjo, taip dabar mažai kas ją žino, mažai kas aprašo, mažai kas ir rūpinasi“. Toliau publikacijoje gvildinamas klausimas, kodėl taip atsitiko – esą apie Suvalkiją girdime daug daugiau, ten ir žmonės geriau gyvena ir žmonės kultūringesni, svarstoma, dėl ko jie progresuoja drauge su kitais, o dzū-

kai – ne. Pateikiamas ir atsakymas: „Dėl to, kad jie tuo visai nesiįdomauja. Zanavykai gi naudojami visomis įkams duotomis teisėmis ir stengiasi kuo aukščiau kultūroj pakilti.“ Minimas pavyzdys, kad štai kitur steigiant mokyklą, tuoj stengiamasi gauti mokytoją, patalpą ir t.t., tuo metu „dzūkai, būdami tamsesni, nesuprasdami mokyklos naudingumo, jokių iš savo pusės pastangų nedaro. Jei mokykla steigiama, tai ją steigia Švietimo ministerija ar kita kokia kultūros organizacija ar pavienis asmuo <...>“. Kiek šios publikacijos autoriaus prielaidos teisingos, telieka spėlioti.

Valstybės oficialinio dienraščio „Lietuvos aidas“ 1930 m. liepos 29 d. rašinyje „Dzūkijos kraštas gražiai kyla“ bandoma paneigti vyraujančią požiūrį apie Dzūkiją: „<...> žinoma, kad smiltingose vietose apie Varėną žmonės tik iš uogų ir grybų gyvendavo. Žinodami dzūkų žemę nederlingą esant, dažnai mes buvome linkę manyti, kad sunku šiam kraštui savo išvaizdą pa-

keiti, sukultūreti. Tačiau teoriškos pažiūros ne visada būna teisingos“. Kalbant apie Dzūkiją, išskiriamas Alytus minint, kad jis „jau turi apie 7 tūkst. gyventojų, daug pastatyta ir tebestatomų naujų trobesių, kurie rodo, kad gyvenimas čia verda, kunkuliuoja“. Vis dėlto galų gale vis tiek pripažįstama, kad dzūkų kraštas gyvena vargingiau negu likusi Lietuvos dalis: „Greitą dzūkų pažangą šiek tiek trukdo jų gyvenimas kaimais. Nors skirstytis į vienkiemius yra didelis“.

Miestelis – skurdžiose žemėse ir sunkiai atsigaunantis po karo

Kaip žinoma, pats Varėnos miestelis ypač nukentėjo ir per I pasaulinį karą ir jis lėtai atsigavo visu tarpukariu. Tokius faktus patvirtina ir laikraščių informacija. Praėjus daugiau kaip 10 m. po Nepriklausomybės paskelbimo, 1929 m. balandžio 11 d., „Lietuvos žiniose“ apie Varėną vis dar teigiama, kad „prieš karą už Alytų buvęs didesnis miestas <...> sudaro sunkų, slegiantį vaizdą. Kelių aukštų mūrai apgriauti: kai kur griuvėsiuose apsepusios žmogystos lindi, varnų, kuosų ir kt. debesys skaido, dar labiau niurindamos miestelį.“ Tarpukario Varėnoje, gyvenant gausiai žydų bendruomenei, veikė nemažai parduotuvių, todėl neatsitinau publikacijos autorius toliau rašo, kad „krautuvėjų daugiau negu reikia.

Mies-

tely pasirodžius

svetimam žmogui, žydai vaikosi, už skverną į krautuves tempia. Krautuvėse jokios apyvartos nėra, nes apylinkės smėlėtis ir žmonės tik druską ir geležį perka. Jei krautuvėn užėjęs mažai perki ir nepasiduodi prekes siūlomas, tai pardavėjai žydai suerzinti keikiasi“.

Panaši informacija pasiekia ir po dvejų metų – 1931 m. liepos 27 d. „Lietuvos žinių“ publikacijoje „Ties dviem tiltapūsėm“ rašoma, kad „Varėnos miestelis daro liūdną vaizdą: didžiama buvusių gražių mūrinių namų sugriauta ir jų griuvėsiai ir dabar teberiogs. Liūdnas, šiurpius laikus primenąs vaizdas. Ypač čia ties pat administracine linija, kuri sakyte sako, kad smurtas, žiauri fizinė jėga viešpatuoja ant teisės ir teistumo, žmogiškumo <...>“.

Ne kartą publikacijose dominuoja ir skurdžios ir nederlingos Varėnos žemės. Štai 1923 m. rugsėjo 13-ąją „Lietuvos žiniose“ apie Varėną rašoma, kad „be nusukurusių pušaičių niekas neauga. Laukai dirbami moterų, vyrų labai retai matyti. Javai užauga labai menki, pjauja juos

pjautuvais. Miestelis, prieš karą išrodęs labai gražiai, virto griuvėsiais. Pasistatę yra tik medinius namelius, mūrų gi niekas nestato <...>“.

Tarpukario ekonominės krizės padariniai

Panašu, kad Dzūkiją, o kartu ir Varėną paveikė ir 1929–1933 kapitalistinio ūkio krizė, mat 1932-05-28 „Socialdemokrate“ publikuojamas rašinys „Dzūkija vargo prislėgta“. Jame teigiama, kad „sunku įsivaizduoti, kaip gyvename mes, Varėnos apylinkės bežemiai ir mažžemiai. Ne tik mūsų apylinkė užgulė didžiausia skurdo našta <...>. Maisto gal dar ir užteks kaip nors šiam gegužės mėn., bet toliau liksiu be duonos kąsnio su savo šeimomis. Jau dabar yra biednuomenės, kuri beturi sau jų miltų ir kelis kilogramus duonos, o kai kurie jau nieko nebetingi ir yra priversti ieškoti pašalpos pas pažįstamus <...> Sunkus gyvenimas dabar, bet nesimato, kad jis

kiek palengvėtų ateity. Maisto nėra, o jo nusipirkti nėra už ką, nes nėra darbo, pasiskolinti taip pat niekur negalima gauti <...>“.

„Socialdemokrato“ 1933 m. vasario 4 d. numeryje publikacijoje „Dzūkijos vargai“ rašoma, kad „Skurdo ir vargo prislėgtam Dzūkijos valstietėi jau seniai giltinė dalgi galanda. Ir geriausiai „čėsais“ Dzūkijos valstietis ne kažin kaip gyvendavo, su litais retai pasimatydavo, nes plačiuose Varėnos smėlynuose bulvės ir tos tinkamai neužauga. Bet dar sunkiau dzūkui kalbėti apie dabarties „čėsus“. Už paskolas buožės luppa net 36 proc. Viskas pigu. Už du litu galima nusipirkti dar geresnį arklį <...> Apie bekoną ir sviestą nė kalbėti netenka. Dzūkas, jei pamatytų, galbūt, jau ir neatpažintų bekoną, nes jis ir gerai „čėsais“ į metus tik vieną užsiaugindavo <...>“.

Tęsinys. Pradžia Nr. 82

Adomas
TARASKEVIČIUS